

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ

Ольга Борідко, Ульяна Чайковська

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Анотація:

У статті розглянуто значення комунікативної компетентності як ключової складової професійного успіху сучасного фахівця. Особливу увагу приділено міждисциплінарному підходу до формування комунікативних навичок, що передбачає інтеграцію знань із різних галузей, таких як лінгвістика, психологія, риторика, соціологія, педагогіка та професійні дисципліни. Визначено основні чинники, що впливають на розвиток ефективного спілкування, зокрема когнітивні й емоційні аспекти, особистісні характеристики та соціокультурний контекст. Проаналізовано основні напрями та практичні рекомендації щодо впровадження міждисциплінарного підходу в освітній процес. Зокрема, розглянуто використання сучасних освітніх технологій, інтерактивних методів навчання, проєктного навчання, рефлексивних практик тощо.

Ключові слова:

комунікативна компетентність; міждисциплінарний підхід; професійний успіх; інтеграція знань; проєктне навчання; емоційний інтелект; міжкультурна комунікація; компетентнісний підхід.

Resume:

Boridko Olga, Chaikovska Uliana. Communicative competence as a component of professional success: an interdisciplinary approach to learning.

The article explores the pivotal role of communicative competence as a fundamental component of a modern specialist's professional success. Given the increasing complexity of professional interactions in today's globalized and digitalized world, the study underscores the necessity of a multidisciplinary approach to developing communication skills. This approach integrates knowledge from diverse fields such as linguistics, psychology, rhetoric, sociology, pedagogy, and professional disciplines, ensuring a well-rounded and practical foundation for effective communication.

The paper identifies and analyzes key factors that influence the formation of communicative competence, including cognitive and emotional dimensions, personal characteristics, and the sociocultural context. It highlights the interplay between these aspects in shaping an individual's ability to engage in meaningful and efficient communication across various professional settings.

A particular focus is placed on the implementation of an interdisciplinary approach in the educational process. The study examines innovative teaching strategies that enhance communicative competence, such as interactive learning methods, project-based learning, case studies, role-playing simulations, debates, and reflective practices. Additionally, the paper explores the integration of modern digital technologies, online communication platforms, and AI-driven tools to support and enhance communication training.

Furthermore, the article outlines the future prospects for optimizing educational programs, aligning them with the evolving demands of the labor market, the rapid digital transformation of professional communication, and the need for lifelong learning. The importance of fostering intercultural competence and emotional intelligence is particularly emphasized, as these elements significantly contribute to specialists' ability to navigate diverse cultural environments, collaborate effectively in international teams, and adapt to cross-cultural professional interactions.

The study ultimately advocates for a holistic and strategic approach to communicative competence training, considering it a crucial factor in ensuring specialists' competitiveness and adaptability in an ever-changing, multi-vector professional landscape.

Key words:

communicative competence; interdisciplinary approach; professional success; knowledge integration; project-based learning; emotional intelligence; intercultural communication; competency-based approach.

Постановка проблеми. Сучасний світ, що характеризується стрімкими змінами в економіці, технологіях та соціальних взаєминах, висуває нові вимоги до підготовки фахівців. Високий рівень професійної компетентності передбачає не лише ґрунтовні знання та навички у своїй сфері, а й здатність до ефективної комунікації. Глобалізаційні процеси, цифровізація та розширення міжкультурних зв'язків потребують переосмислення підходів до формування комунікативної компетентності. Зокрема, інтеграція міждисциплінарного підходу може стати ефективним методом розвитку професійної комунікації майбутніх фахівців. Врахування психологічних, лінгвістичних, інформаційних та культурологічних аспектів у навчальному процесі сприятиме гармонійному розвитку особистості та формуванню стійких

комунікативних навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми комунікативної компетентності фахівців різних галузей займалися такі науковці, як Н. Береза, Ю. Вторнікова, І. Когут, О. Овчарук, І. Данченко, Г. Макачук, О. Савченко та інші. У своїх працях вони розглядали професійну компетентність як інтегративну характеристику, що визначає здатність спеціаліста вирішувати професійні завдання, використовуючи знання, досвід та комунікативні вміння. Динамічний розвиток суспільства зумовлює потребу у неперервному вдосконаленні компетентностей фахівців, що особливо актуально в контексті сучасних викликів професійної освіти.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є дослідження ролі міждисциплінарного підходу

у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців, а також аналіз методів та стратегій, що сприяють її розвитку. У ході дослідження розглядаються особливості інтеграції різних наукових дисциплін у навчальний процес, їхній вплив на підготовку конкурентоспроможних спеціалістів, здатних до ефективної міжособистісної та професійної комунікації. Також акцентується увага на важливості сучасних освітніх технологій у створенні сприятливого комунікативного середовища та підготовці фахівців до професійної діяльності в умовах динамічних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація, цифровізація та зростання значення міжкультурних зв'язків зумовлюють необхідність переосмислення підходів до навчання комунікації. Компетентність – це кваліфікаційна характеристика особистості, яка відображає її базові якості та потенційну готовність ефективно вирішувати завдання, володіючи необхідними знаннями. Вона містить змістовний компонент (знання) та процесуальний (уміння). Постійне оновлення знань і освоєння нової інформації дозволяє людині успішно адаптуватися до конкретних умов, задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, а також виконувати поставлені завдання.

Компетентність у будь-якій професії тісно пов'язана з комунікативним аспектом. Недаремно цей аспект вважається невід'ємною складовою, яка визначає якість підготовки конкурентоспроможного спеціаліста.

Професійна компетентність означає здатність людини якісно виконувати завдання у межах певної професії, досягаючи високих результатів завдяки професійним знанням, умінням, навичкам і досвіду, що відповідають необхідній кваліфікації. Комунікативна компетентність, як складова професійної компетентності, визначається емпатією (здатністю співпереживати) та вільним володінням вербальними і невербальними засобами спілкування. Вона передбачає здатність ефективно взаємодіяти з іншими в професійному середовищі, орієнтуватися в соціальних ситуаціях, розпізнавати особистісні характеристики й емоційні стани людей, а також обирати і застосовувати відповідні способи комунікації.

Комунікативна компетентність є невід'ємною складовою комунікативної культури особистості, яка визначається як комплекс взаємопов'язаних характеристик, що забезпечують ефективну взаємодію в процесі спілкування. Вона охоплює не лише знання та навички володіння мовою, а й здатність до адаптації в різних соціальних і

професійних контекстах, емоційну чутливість, психологічну гнучкість і стратегічність у спілкуванні.

Основні компоненти комунікативної культури містять:

1. Творче та критичне мислення – здатність генерувати нестандартні ідеї, аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки, застосовувати гнучкі стратегії під час комунікації, що особливо важливо у професійному та міжкультурному середовищі.

2. Мовна культура та культура мовної дії – уміння формулювати чіткі, логічні та структуровані висловлювання як у писемній, так і в усній мові. Це передбачає грамотність, простоту й точність викладу думок, виразність мови, використання засобів переконання, аргументування позиції, а також володіння стилістичними й риторичними прийомами відповідно до ситуації спілкування.

3. Культура психоемоційного самоналаштування – здатність керувати власним емоційним станом, регулювати рівень стресу, контролювати напруження в комунікативних ситуаціях, зберігати спокій та впевненість у складних розмовах чи переговорах.

4. Невербальна культура (мова жестів, міміка, пластика рухів) – розвинене вміння усвідомлено використовувати невербальні засоби комунікації, такі як жести, міміка, контакт очей, постава, дистанція між співрозмовниками. Також це включає самокерування психофізичним станом, уміння регулювати напругу або активізувати себе під час взаємодії.

5. Культура активного слухання та емпатійного сприйняття – здатність не лише висловлювати власні думки, а й ефективно сприймати та аналізувати комунікативні дії співрозмовника, враховувати його емоційний стан, невербальні сигнали, підтекст висловлювань, що є ключовим у професійних переговорах, роботі з клієнтами та командній співпраці.

6. Культура емоційної експресії – усвідомлене володіння емоційною складовою комунікації, здатність виражати емоційні стани та ставлення до співрозмовника чи ситуації в конструктивній формі, що сприяє ефективному вирішенню конфліктних ситуацій і побудові гармонійних соціальних зв'язків.

Таким чином, комунікативна компетентність є не просто окремою навичкою, а багатовимірною якістю особистості, що формується на перетині мовної, когнітивної, емоційної та соціальної сфер. Вона визначає успішність людини в професійній діяльності, впливає на ефективність соціальної взаємодії та сприяє самореалізації в сучасному інформаційному суспільстві.

Рамка компетентностей покликана сприяти тому, щоб педагоги допомагали молоді формувати такі цінності, як повага, відповідальність у міжособистісних стосунках у контексті культурного різноманіття, а також здатність зберігати толерантність в умовах невизначеності. Педагогічні працівники сучасних закладів професійної (професійно-технічної) освіти повинні створювати та вдосконалювати середовище для позитивної комунікативної взаємодії. Поліпшення такого середовища стимулює появу нових тенденцій у розвитку колективів, трансформацію структури соціальних відносин і, що найважливіше, сприяє інтелектуалізації діяльності працівників.

Практика комунікативної взаємодії між суб'єктами навчального процесу тісно пов'язана з професійним самовдосконаленням педагогів, вирішенням актуальних питань розробки інноваційних технологій, а також визначенням організаційно-педагогічних умов підготовки конкурентоспроможних фахівців, зокрема у контексті післядипломної педагогічної освіти.

Професійна компетентність охоплює більше, ніж просто окремі риси особистості, їхню сукупність чи окремі навички. Вона відображає не лише наявний у людини потенціал і здатність його реалізовувати, але й сприяє появі нових явищ, якостей життя та професійної діяльності, що забезпечують успіх.

Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)) визначає поняття компетентність як здатність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання та роботу. Вказується, що компетентність складається з набору знань, навичок та відношень, що дозволяють особистості діяти та виконувати функції, спрямовані на досягнення визначених стандартів у професійній галузі або певній діяльності (Овчарук, 2004).

Міждисциплінарний підхід є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки дозволяє інтегрувати знання та методи з різних галузей для формування у здобувачів освіти здатності ефективно комунікувати, адаптуватися до змінюваних умов і працювати в різноманітних професійних середовищах. Це підходить для розвитку критичного мислення, покращення здатності до вирішення складних завдань, а також сприяє підготовці універсальних фахівців, які можуть ефективно працювати в умовах глобалізації та стрімких технологічних змін.

Міждисциплінарний підхід включає кілька ключових компонентів, які сприяють розвитку важливих комунікативних навичок у здобувачів освіти:

1. Поєднання різних дисциплін. Завдяки інтеграції знань з різних галузей, наприклад, мовних курсів із соціологією, психологією, риторикою або менеджментом, здобувачі освіти отримують цілісне розуміння, як створювати ефективну комунікацію в різних контекстах. Це дозволяє їм краще адаптувати свої повідомлення залежно від аудиторії, враховуючи культурні, соціальні та психологічні аспекти. Наприклад, здобувачі, які вивчають соціологію разом з риторикою, зможуть краще розуміти соціальні динаміки та ефективно впливати на групу.

2. Створення мультидисциплінарних команд. Під час навчання здобувачі різних спеціальностей працюють разом над спільними проєктами, що вимагають активної взаємодії, обміну знаннями та спільного пошуку рішень. Цей досвід дозволяє виявляти лідерські якості, розвивати здатність до активного слухання, співпраці та конструктивної критики, що важливо для успіху в будь-якій професійній діяльності. Наприклад, студенти технічних спеціальностей, працюючи в командах з гуманітаріями, можуть розвивати не лише технічні навички, а й комунікаційні та міжособистісні.

3. Застосування інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи, такі як кейс-методи, симуляції, рольові ігри та дебати, дозволяють моделювати реальні професійні ситуації, у яких здобувачі освіти можуть застосовувати набутих теоретичних знань у практичних умовах. Це дає їм змогу вчитися через дію, адаптувати стратегії і тактики в реальному часі та формувати практичні навички спілкування.

4. Залучення сучасних технологій. Використання цифрових платформ для онлайн-комунікацій, мультимедійних презентацій, інструментів для симуляцій переговорів дозволяє здобувачам освіти розвивати не лише вербальні, а й невербальні форми комунікації. Вміння працювати з новітніми технологіями надає їм додаткові інструменти для вирішення задач, підвищуючи ефективність і швидкість виконання завдань, що є важливим на сучасному ринку праці.

5. Формування міжкультурної компетентності. Вивчення культурних особливостей та тренінги з міжкультурної комунікації допомагають здобувачам освіти підготуватися до роботи в умовах глобалізованого світу. Уміння взаємодіяти з людьми різних культур і традицій стає важливою складовою успіху в міжнародних компаніях, організаціях та стартапах. Здобувачі, ознайомлені з принципами міжкультурної комунікації, здатні ефективно організовувати комунікаційні процеси

в мультикультурних командах та розв'язувати конфлікти, що можуть виникати через культурні відмінності.

Міждисциплінарний підхід, у свою чергу, сприяє не тільки розвитку знань, а й формуванню комплексних компетенцій у здобувачів освіти. Він допомагає поєднати теоретичні основи з практичним досвідом, що робить навчання більш ефективним і сприяє підготовці фахівців, здатних до адаптації і постійного розвитку в умовах динамічного світу. Міждисциплінарний підхід також сприяє розвитку критичного мислення, креативності та вміння вирішувати складні завдання, що виходять за межі однієї дисципліни. Завдяки цьому здобувачі освіти отримують не лише технічні знання, а й навички, які дозволяють їм адаптуватися до змінних умов ринку праці та залишатися конкурентоспроможними в сучасному світі.

Міждисциплінарний підхід до аналізу комунікативної культури передбачає інтеграцію знань із різних наукових галузей, що сприяє глибшому розумінню її сутності та особливостей. Такий підхід базується на синтезі концепцій, методологій та дослідницьких стратегій, характерних для гуманітарних, соціальних, природничих, інформаційних та технологічних наук. Використання методів однієї наукової сфери для вивчення проблематики, притаманної іншій, дозволяє розглядати комунікативну культуру не лише як сукупність мовних та поведінкових норм, а як складний феномен, що формується під впливом соціокультурних, когнітивних, психологічних та технологічних факторів.

Сучасна наукова думка вимагає створення нової міждисциплінарної парадигми дослідження комунікативної культури, яка поєднує не лише діагностичні й технологічні підходи до її розвитку, а й акцентує увагу на її гуманітарному вимірі. Це дозволяє подолати домінуючу тенденцію до технологізації комунікації в суспільстві та сприяти її гуманізації. У цьому контексті особливого значення набуває критичний аналіз існуючих моделей комунікативної культури, що представлено в різних наукових традиціях, а також вироблення нових методологічних підходів до її вивчення.

Основне завдання міждисциплінарного аналізу комунікативної культури полягає не лише в поглибленому теоретичному осмисленні цього явища, а й у трансформації отриманих знань у практичну площину. Це стосується впровадження нових освітніх методик, адаптації управлінських стратегій до динамічних змін у комунікативному середовищі, а також розробки ефективних моделей професійної взаємодії.

Таким чином, міждисциплінарний підхід до дослідження комунікативної культури не лише сприяє інтеграції наукових знань, а й дозволяє глибше усвідомити її значення в умовах глобалізації, цифровізації та соціальної трансформації.

Особиста відповідальність за успішність професійної комунікації базується на переосмисленні особистісних цінностей, адже система цих цінностей є основним регулятором комунікативної діяльності та особистим відношенням людини до процесу комунікації. Як інтегральна складова свідомості людини, когнітивно-оцінний, мотиваційний, діяльнісно-перетворювальний та комунікативно-рефлексивний компоненти в єдності утворюють ціннісне ставлення до професійної комунікації (Когут, 2014, с. 64).

Комунікативна культура є складним багаторівневим феноменом, який вимагає комплексного підходу до його аналізу. Традиційно це поняття розглядалося в межах лінгвістики, соціології та педагогіки, однак сучасні наукові реалії вимагають його розширеного осмислення. Міждисциплінарний підхід відкриває нові перспективи для дослідження комунікативної культури, оскільки дозволяє залучати знання із суміжних галузей – психології, когнітивних наук, філософії, інформаційних технологій, культурології та навіть економіки.

Однією з ключових переваг міждисциплінарного аналізу є можливість не лише систематизувати наявні знання про комунікативну культуру, а й виявити її глибинні механізми, що формуються під впливом соціальних змін, технологічного прогресу та глобалізаційних процесів.

Цей підхід дозволяє розглядати комунікативну культуру в трьох основних аспектах:

1. Когнітивний аспект – аналіз психологічних механізмів, які визначають здатність людини до ефективного спілкування. Це включає когнітивні стилі, механізми сприйняття, пам'яті та обробки інформації, роль емоційного інтелекту у комунікативній взаємодії.

2. Соціокультурний аспект – вивчення комунікативної культури як частини загальної культури суспільства, зокрема впливу ментальних моделей, ціннісних орієнтацій, норм і традицій на характер комунікації. Дослідження соціальних стереотипів, мовленнєвих стратегій і культурних кодів дозволяє зрозуміти специфіку міжкультурної взаємодії.

3. Технологічний аспект – аналіз впливу цифровізації, соціальних мереж та штучного інтелекту на трансформацію комунікативної

культури. Новітні технології змінюють не лише засоби комунікації, а й стиль мовлення, комунікативні стратегії, способи аргументації та рівень взаємодії між людьми.

Таким чином, міждисциплінарний підхід не тільки розширює теоретичне осмислення комунікативної культури, а й створює передумови для її ефективного розвитку в освітньому, професійному та соціальному середовищі. Інтеграція знань із різних галузей науки дозволяє сформувати цілісне уявлення про природу комунікації та її роль у сучасному світі.

Міждисциплінарний підхід до аналізу комунікативної культури дозволяє визначити ключові умови, що сприяють формуванню фундаментальних наукових знань у цій сфері. Серед них особливе значення має забезпечення послідовності та безперервності у вивченні й удосконаленні концепції комунікативної культури. Оскільки це поняття є загальним для багатьох наукових дисциплін, воно повинно розвиватися шляхом збагачення новими взаємозв'язками, адаптації до сучасних наукових парадигм і розширення інтерпретаційного поля в контексті актуальних досліджень.

Основою міждисциплінарного аналізу повинні стати принципи цілісності та фундаментальності, що забезпечують комплексний підхід до вивчення комунікативної культури як багатогранного соціального явища. Його кінцевим результатом має стати розробка інтегративної концепції формування комунікативної культури, яка розглядатиметься як багаторівнева динамічна система. Така

система повинна враховувати особливості розвитку комунікативних процесів у різних соціокультурних і професійних середовищах, а також їхню еволюцію в контексті сучасних викликів, зокрема в публічному управлінні та цифрових комунікаціях.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що міждисциплінарний підхід відіграє ключову роль у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Інтеграція знань із різних галузей сприяє розвитку здатності до ефективної професійної комунікації, адаптивності та співпраці в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Використання інтерактивних методів навчання, цифрових технологій і практико-орієнтованих стратегій забезпечує формування стійких комунікативних навичок, необхідних для професійної діяльності. Одним із головних аспектів є те, що комунікативна компетентність не обмежується лише знанням мовних норм і володінням риторичними навичками. Вона також передбачає вміння адаптуватися до соціокультурного контексту, ефективно співпрацювати з представниками різних професійних спільнот та ухвалювати стратегічні рішення в умовах невизначеності. Отже, подальші дослідження будуть спрямовані на розробку нових стратегій навчання, що поєднують інноваційні методи, міждисциплінарний підхід і цифрові технології, забезпечуючи майбутнім фахівцям високий рівень комунікативної компетентності для успішної професійної діяльності.

Список використаних джерел

- Бережа, В. (2007). Комунікативна компетенція як основа формування національно свідомої особистості. *Рідна школа*. 11, 13–16.
- Вторнікова, Ю. (2011). Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць*. Полтава. 88–94.
- Когут, І.В. (2014). Визначення базисних компетенцій у структурі професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього педагога. *Освітлогічний дискурс: ел. фахове видання КУ імені Бориса Грінченка*. Київ 2 (6), 63–73.
- Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. (2004). (Заг. ред. О.В. Овчарук). Київ: «К.Е.С.», 112 с.
- Макачук, Г.М. (2006). До психології комунікативної компетентності особистості. *Науковий вісник національного аграр. ун-та*. Київ. 99, 376–384.
- Максименко, С.Д. (2005). *Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування)*: посібник Київ. 111 с.
- Савченко, О.Я. (2012). Формування професійної компетентності засобами моделювання педагогічних ситуацій на заняттях у вищих навчальних закладах. *Витоки педагогічної майстерності*. 10, 257–262.

References

- Bereza, V. (2007). Communicative competence as the basis for the formation of a nationally conscious personality. *Ridna Shkola*, (11), 13–16. [in Ukrainian]
- Vtornikova, Y. (2011). Communicative competence in the structure of key competencies of European citizens. *Vytoky Pedagogichnoi Maisternosti: Zbirnyk Naukovykh Prats*, Poltava, 88–94. [in Ukrainian]
- Kohut, I.V. (2014). Definition of basic competencies in the structure of professional-pedagogical communicative competence of a future teacher. *Osvitlohichnyi Dyskurs: Electronic Professional Edition of Borys Grinchenko Kyiv University*, (2) 6., 63–73. Retrieved from <http://od.kubg.edu.ua/index>. [in Ukrainian]
- Ovcharuk, O.V. (Ed.). (2004). *Competency-based approach in modern education: World experience and Ukrainian perspectives*. Library on Educational Policy. Kyiv: K.E.S. 112 p. [in Ukrainian]
- Makarchuk, H.M. (2006). On the psychology of communicative competence of personality. *Naukovyi Visnyk. Natsionalnyi Ahrarnyi Universytet*, (99), 376–384. [in Ukrainian]
- Maksymenko, S.D. (2005). *Technology of communication (Communicative competence of a teacher: Essence and ways of formation)*. Kyiv. 111 p. [in Ukrainian]
- Savchenko, O.Ya. (2012). Formation of professional competence by means of modeling pedagogical situations in classes at higher education institutions. *Vytoky*

Відомості про авторів:
Борідко Ольга Русланівна
olga.boridkoo@gmail.com

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Вулиця Шевченка, 12, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницька область, 32316, Україна

Чайковська Ульяна Віталіївна
ulyanaachaikovska@gmail.com

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Вулиця Шевченка, 12, Кам'янець-Подільський
Хмельницька область, 32316, Україна

doi: 10.33842/22195203-2025-34-135-23-28

Матеріал надійшов до редакції 15. 05. 2025 р.
Прийнято до друку 10. 06. 2025 р.

Information about the authors:
Boridko Olga Ruslanivna
olga.boridkoo@gmail.com

Higher education institution «Podillia State University»
12 Shevchenka Street, Kamianets-Podilsky
Khmelnysky Region, 32316, Ukraine

Chaikovska Uliana Vitaliivna
ulyanaachaikovska@gmail.com

Higher education institution «Podillia State University»
12 Shevchenka Street, Kamianets-Podilsky,
Khmelnysky Region, 32316, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2025-34-135-23-28

Received at the editorial office 15. 05. 2025.
Accepted for publishing 10. 06. 2025.